

Andrzej Makowski CSsR

ORCID: 0000-0003-2647-3124

Kazanie hagiograficzne – czyli jak mówić o świętych dzisiaj

Słowa klucze: homilie obrzędowe, homilie hagiograficzne, mowy o świętych, liturgia
Keywords: ritual homilies, hagiographic homilies, speeches about saints, liturgy

Homilie hagiograficzne i mowy *de sanctis martyribus* sięgają pierwszych wieków chrześcijaństwa (kazania świętych Bazylego, Efrema, Grzegorza z Nazjanzu i Grzegorza z Nyssy, Jana Chryzostoma, Cypriana, Ambrożego, Augustyna, Leona Wielkiego czy Grzegorza Wielkiego) i są to prawdziwe arcydzieła. Zapoczątkowały w oratorstwie chrześcijańskim niezliczone formy panegiryczne i stały się wzorem dla pokoleń kaznodziejów¹. Święci właściwie nigdy się nie starzeją i nie „przedawniają”. Stale pozostają świadkami młodości Kościoła. Nigdy nie stają się tylko postaciami z przeszłości, ludźmi z „wczoraj”. Wręcz przeciwnie: zawsze są ludźmi „jutra”, ludźmi ewangelicznej przyszłości człowieka i Kościoła, świadkami „świata przyszłego”². Z życiorysów świętych należy wydobywać wszystkie informacje, w tym ich własne świadectwa, które ukazują działanie Ducha Świętego, a przez niego zmartwychwstałego Jezusa w ich duszach. Równie ważne jest ukazywanie tych wymiarów ich życia i działalności (ból, cierpienie), w których najwyraźniej widać nowy (Jezusowy) model życia – właściwy dla ludzi należących już na ziemi do królestwa Bożego. Święci to Ewangelia już zrealizowana³.

¹ K. Panuś, *Jak mówić o świętych*, w: *Prawdy wiary w przepowiadaniu*, red. W. Przyczyna, Kraków 2002, s. 125–126.

² Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona w Lisieux 2 VI 1980 r.*, w: *Jan Paweł II o świętych Karmelu*, oprac. Cz. Gil, Kraków 1986, s. 96.

³ H. Witczyk, „Świętość” w *Nowym Testamencie – dar Ojca*, „Przegląd Homiletyczny” 7 (2003), s. 96.

Świętość jest niezwykłą, bo doskonałą, ale zupełnie naturalną formą bycia chrześcijanina, której pragnie, nawet jeśli sobie tego wyraźnie nie uświadamia. Przez wieki była pojmowana jako rzadki przywilej zarezerwowany dla nielicznych wybrańców. Kaznodzieje dużo mówili o świętych, a mało o świętości. Sobór Watykański II uwypuklił prawdę o powszechnym powołaniu do niej. Kościół pokazuje wzorce i wychowuje do wiernej pamięci o swoich świętych poprzez ich wspomnienia w liturgii. W niniejszym artykule ukazane zostaną sugestie, skąd czerpać treści do kazań o świętych i jak ich współcześnie pokazać poprzez posługę realizowaną w trakcie przepowiadania słowa Bożego.

1. Tworzywo homilii hagiograficznej

Głoszenie słowa Bożego w czasie liturgii nosi nazwę homilii, co z greckiego znaczy „serdeczna rozmowa”. Ta forma przepowiadania każe powrócić do takiego głoszenia słowa Bożego, które ma charakter biblijny, zarówno pod względem treści, jak i nastawienia do słuchacza („s e r d e c z n a r o z m o w a”). Najlepszą definicję homilii można znaleźć w *Ogólnym wprowadzeniu do Mszału Rzymskiego*⁴: „Homilia stanowi część liturgii. Jest bardzo zalecana jako nieodzowny czynnik zasilający życie chrześcijańskie. Ma to być albo wykład ujmujący pewien aspekt czytań Pisma św., albo wyjaśnienie innego tekstu, zaczerpniętego z części stałych czy też własnych Mszy z dnia, z uwzględnieniem obchodzonego misterium bądź szczególnych potrzeb słuchaczy” (OWMR, nr 65).

Powyższy fragment wskazuje na trzy podstawowe elementy treściowe homilii liturgicznej, a w konsekwencji homilii wygłaszanej podczas Mszy o świętych:

- wyjaśnienie tekstów Pisma Świętego albo ich aspektu lub wyjaśnianie tekstów liturgicznych;
- odniesienie do celebrowanego misterium;
- potrzeby słuchaczy uczestniczących we Mszy św. (ich lęki, nadzieje, troski, radości).

1.1. Teksty Pisma Świętego

Homilia musi zawierać element proklamacji słowa Boga. Warto zauważyć, że nie wszystko, czego dowiadujemy się o tekście, musi być przytoczone: niejednokrotnie wystarczy jedynie „pewien jego aspekt”. Chyba niewiele jest

⁴ Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego* (z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego 2002).

rzeczy bardziej nużących niż wysłuchiwanie egzegetycznych wywodów kaznodziei. Głoszący słowo Boże ma także prawo odwoływać się do tekstów liturgicznych dnia.

W *Lekcjonarzu* znajdują się dwie serie czytań używanych podczas Mszy o świętych: czytania własne i wspólne. Porządek czytań własnych składa się z ok. 190 świąt i rozróżnia uroczystości, święta oraz wspomnienia świętych. Na uroczystości i święta przewidziane w kalendarzu powszechnym zawsze są wyznaczone czytania własne. Na wspomnienia świętych wyznaczone są niekiedy czytania własne, a niekiedy dostosowane. Czytania własne zostały wybrane jako „odnoszące się do osoby Świętego albo do tajemnicy, którą się obchodzi” (np. Przemienienie). Czytania te powinno się odczytać „zamiast czytań mszalnych podanych w *Lekcjonarzu* na dni powszednie”. Czytania dostosowane „oświetlają specjalną cechę życia duchowego albo działalność Świętego”. Stosowanie ich nie jest czymś obowiązującym. Mogą być one jednak używane, jeśli przemawiają za tym racje duszpasterskie.

Czytania wspólne o świętych podzielone są na czytania o męczennikach, pasterzach, doktorach Kościoła, dziewicach, świętych. W tej serii znajdują się pogrupowane według porządku Mszy: Stary Testament, czytania z Nowego Testamentu oraz Ewangelie. Czytania z porządku czytań wspólnych dają celebransowi możliwość szerokiego wyboru. Czasami w porządku czytań własnych zaleca się (jako najbardziej odpowiednie dla konkretnego świętego) specjalne czytanie, które znajduje się w porządku czytań wspólnych.

OGÓLNE WPROWADZENIE DO MSZAŁU RZYMSKIEGO zaleca, aby wyjąwszy uroczystości, święta oraz wspomnienia świętych, na które przewidziane są specjalne czytania, przyjąć powszechną praktykę stosowania w dni powszednie w ciągu roku czytań zwykłych z *Lekcjonarza*. Jednakże, ze względów duszpasterskich, celebrans może wybrać czytanie pochodzące z porządku czytań wspólnych o świętych. Prawo liturgiczne zezwala na to, wyjaśniając, że jeśli celebacja danego święta wprowadza zakłócenia w cyklu dni powszednich, celebrans powinien z wyprzedzeniem zaplanować wybór czytań tak, aby ważniejsze z nich w danym tygodniu nie zostały pominięte. Czytania te mogłyby być połączone z innym czytaniem w danym tygodniu lub użyte zamiast jednego z czytań mniej ważnych. Dobrą praktyką duszpasterską, którą warto realizować na przestrzeni kilku lat, byłoby sprawowanie w ciągu każdego miesiąca określonej liczby Mszy ku czci świętych. Dzięki temu wierni mieliby okazję lepiej ich poznać i uczyć się od nich. Niezależnie od tego, czy teksty czytań są wyznaczone przez *Lekcjonarz*, czy też wybrane przez celebransa, sprawą kluczową jest to, by kaznodzieja pozwolił im przemówić do siebie.

1.2. Celebrowane misterium

Obok tajemnic Chrystusa Kościół obchodzi w ciągu roku Pańskiego również święta świętych i błogosławionych, czcząc zwłaszcza Bożą Rodzicielkę Maryję. Święta te i wspomnienia są jednak czymś więcej niż tylko uczczeniem wzorowych chrześcijan z minionych wieków. Nie chodzi w nich bowiem o oddanie czci samym czcigodnym osobom, ale też o dostrzeżenie i uwielbienie tej przedziwnej mocy łaski, tego zwrócenia się Trójjedynego Boga przez Syna w Duchu Świętym do człowieka i świata, które objawia w świętych. Skoro zaś wszelka łaska dociera do nas przez Syna, to święta i wspomnienia świętych tworzą organicznie elementy Jego roku, czyli roku Pańskiego⁵. Kaznodzieja powinien zatem „uwzględnić obchodzone misterium” (OWMR, nr 65). Właśnie to wyrażenie uzasadnia sens przepowiadania o świętych. Misterium obchodzone podczas uroczystości ku czci świętego jest tajemnicą Chrystusa, działającego w życiu tego konkretnego człowieka.

1.3. Potrzeby wiernych

To właśnie ten treściowy element homilii (potrzeby wiernych) powinien stanowić dla kaznodziei kryterium wyboru między czytaniem z dnia a czytaniem z porządku czytań wspólnych o świętych. W *Ogólnym wprowadzeniu do Mszału Rzymskiego* (nr 365) odnośnie do wspomnień dowolnych stwierdza się, że oprócz pewnych okresów w czasie Adwentu, Bożego Narodzenia i Wielkiego Postu celebrans może wybrać Mszę zwykłą, Mszę o świętym lub Mszę ku czci świętego wspomnianego tego dnia. W okresie zwykłym może również wybrać jedną ze Mszy w różnych potrzebach lub Mszę wotywną. W cytowanym dokumencie powiedziane jest dalej: „Kapłan odpowiadający z udziałem ludu powinien się troszczyć przede wszystkim o duchowe dobro wiernych i strzec się narzucania im swoich upodobań” (OWMR, nr 365). Akcent położony na „duchowe dobro wiernych” powinien skłonić kaznodzieję do lepszego poznania świętych, których postaci przemawiają do wspólnoty wierzących, odnosząc się do ich konkretnych potrzeb⁶.

⁵ M. Kunzler, *Liturgia Kościoła*, w: AMATECA. *Podręczniki Teologii katolickiej*, t. 10, Poznań 1999, s. 696.

⁶ J.A. Wallace, *Przepowiadanie o świętych (część druga)*, „Przegląd Homiletyczny” 7 (2003), s. 123–129.

2. Teksty własne lub wspólne o świętych źródłem homilii

„Obchodząc roczny cykl misterii Chrystusa Kościół z szczególną miłością oddaje cześć Najświętszej Matce Bożej Maryi i przedstawia pobożności wiernych wspomnienia męczenników oraz innych świętych” (ONRLiK⁷, nr 8; por. KL, nr 103–104). „W całym Kościele obowiązkowo oddaje się cześć tym świętym, którzy mają znaczenie powszechne; innych albo wpisuje się do kalendarza ogólnego, ale ich obchodzenie jest dowolne, albo ich kult zostawia się Kościołom partykularnym, narodom lub rodzinom zakonnym” (ONRLiK, nr 9; por. KL, nr 111). „Obchody liturgiczne zależnie od znaczenia, jakie się im przypisuje, dzielą się na: uroczystości, święta i wspomnienia” (ONRLiK, nr 10). Zasadniczo także ranga danego obchodu liturgicznego decyduje o zawartości formularza mszalnego przeznaczonego dla danego świętego patrona. Na uroczystości i święta podano cały formularz mszalny. We wspomnienia niektórzy święci mają wszystkie teksty własne, inni korzystają z tekstów Mszy wspólnych. Najprostszy formularz zawiera tylko kolektę. W takim przypadku, gdy nie podano własnych modlitw nad darami i po Komunii, kapłan może je wybrać albo z Mszy wspólnych, albo z bieżącego okresu roku liturgicznego (zob. MR 399*).

Analizę formularzy Mszy własnych o świętych ograniczymy za Władysławem Głową do kolekt, które zwykle podkreślają to, czym dany święty szczególnie się odznaczał.

Św. Józefowi Bóg powierzył „młodość naszego Zbawiciela” (19.03), a nam dał Go jako wzór pracowitości i szczególnego opiekuna (1.05). Życiowym powołaniem Jana Chrzciciela, poprzednika Jezusa Chrystusa „w narodzeniu i w śmierci” (29.08), było przygotowanie ludu Bożego na przyjście Mesjasza (24.06). Charakterystycznymi cechami, które wymieniają kolekty z formularzy mszalnych o Apostołach i Ewangelistach, są wiara (22.02: Katedry św. Piotra; 3.07: Tomasz; 24.08: Bartłomiej), którą dali Kościołowi (29.06: Wigilia Piotra i Pawła i Msza w dzień), głoszenie Dobrej Nowiny (25.01: Nawrócenie św. Pawła; 25.04: Marek Ewangelista; 18.10: Łukasz Ewangelista; 28.10: Szymon i Juda Tadeusz; 30.11: Andrzej), objawianie tajemnic słowa Bożego (27.12: Jan Apostoł Ewangelista), nawracanie pogan (11.06: Barnaba) i przelanie krwi za Chrystusa (25.07: Jakub).

Męczennicy wychwalani są w kolektach za swoją męczeńską śmierć (5.02: Agata; 23.02: Polikarp), którą określa się także jako: naśladowanie naszego Zbawiciela w Jego męce (24.04: Jerzy; Msza wspólna nr 10; 2.06: Sadok i To-

⁷ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza*, Rzym 1969.

warzysze), „szaleństwo krzyża” (1.06: Justyn), oddanie życia za owce (12.11: Jozafat), zroszenie roli Kościoła krwią (3.06: Karol Lwanga i Towarzysze), „chwalebne” (23.04: Wojciech; 20.09: Andrzej Kim Taegon, Paweł Chong Hasang i Towarzysze) lub „sławne męczeństwo” (13.08: Poncján i Hipolit; 17.10: Ignacy Antiocheński), „chwała męczeństwa” (28.04: Piotr Chanel), „ozdobienie palmą męczeństwa” (24.04: Fidelis z Sigmaringen; 2.05: Zygmunt), „dzień zwycięstwa” (Msza wspólna nr 14, 18), mężne wyznawanie wiary (20.01: Fabian; 12.05: Nereusz i Achilles; 2.06: Marcelin i Piotr), przypieczerowanie własną krwią głoszonej wiary (5.06: Bonifacy; 12.07: Brunon Bonifacy z Kwerfurtu), stałość w wierze (21.01: Agnieszka; 6.02: Paweł Mika i Towarzysze), męstwo (20.01: Sebastian), „męstwo w walce” (30.06: Pierwsi Męczennicy Kościoła Rzymskiego), „walka w obronie wiary” (Msza wspólna nr 15), oparcie się groźbom i przemocy (13.04: Marcin), zwycięskie znoszenie tortur (22.01: Wincenty), moc do przeciwstawienia się prześladowcom i zniesienia męczeńskiej śmierci (7.03: Perpetua i Felicyta). Kolekty podają także zasadnicze przyczyny męczeńskiej śmierci tych bohaterów wiary. Są nimi zwykle: stałość w wyznawaniu prawdziwej wiary (30.05: Jan Sarkander), nieustraszona obrona Bożej chwały (8.05: Stanisław), wierność Chrystusowi (7.08: Sykstus II i Towarzysze), gorliwa obrona wolności Kościoła (21.05: Jan Nepomucen), obrona sprawiedliwości (29.12: Tomasz Becket), dochowanie tajemnicy spowiedzi (30.05: Jan Sarkander), obrona dziewictwa (5.07: Maria Goretti). Znajdujemy tutaj także odpowiedź na pytanie, co męczennicy dali Kościołowi. Na przykład Ireneusz „utwierdził prawdziwą naukę i pokój w Kościele” (28.06), Wawrzyniec „wiernie służył ubogim” (10.08), Maksymilian Kolbe dał przykład gorliwości o zbawienie dusz i miłości ku bliźnim (14.08), Szczepan ukazał wzór miłości prześladowców (26.12), a Waclaw, że należy bardziej cenić królestwo niebieskie od ziemskiego (28.09).

U świętych papieży, biskupów i kapłanów kolekty zauważają ich liczne cnoty (26.01: Tymoteusza i Tytusa), a w szczególności: miłość Imienia Jezusa (20.05: Bernardyn ze Sieny), „przewyższające wszystko poznanie Jezusa Chrystusa” (5.07: Antoni Maria Zaccarii), umiłowanie Krzyża (25.09: Władysław z Gielniowa; 19.10: Paweł od Krzyża), umiłowanie jedności Kościoła (20.11: Rafał Kalinowski), naśladowanie życia Apostołów (7.08: Kajetan), miłość do ubogich (22.06: Paulin z Noli), chorych (14.07: Kamil de Lellis), pokorę (9.10: Wincenty Kadłubek), umiłowanie prawdy (23.03: Tyberiusz z Mongrovejo), sprawiedliwości (25.05: Grzegorz VII), wierność Bogu (26.06: Filip Nereusz), męstwo (25.05: Grzegorz VII), obronę wiary (30.04: Pius V; 2.05: Atanazy), troskę o liturgię (30.04: Pius V), prace ewangelizacyjne (27.05: Augustyn

z Canterbury; 1.07: Otton; 18.07: Szymon z Lipnicy; 20.07: Czesław; 8.08: Dominik; 17.08: Jacek; 10.10: Jan Leonardi; 21.10: Jakub Strzemię; 24.10: Antoni Maria Claret; 3.12: Franciszek Ksawery), ducha modlitwy i pasterską gorliwość (6.06: Norbert; 22.06: Paulin z Noli; 4.08: Jan Maria Vianney), ducha mądrości i apostołską moc (21.08: Pius X), niezwykłą gorliwość o zbawienie ludzi (15.03: Klemens Maria Hofbauer), a szczególnie wielkie miłosierdzie (7.01: Rajmund z Penyafort; 20.10: Jan Kanty), umiłowanie młodzieży (31.01: Jan Bosko; 7.04: Jan Chrzyciel de la Salle; 25.08: Józef Kalasanty) oraz ich posługę słowu Bożemu (3.02: Oskar; 14.02: Cyryl i Metody; 17.03: Patryk; 5.04: Wincenty Ferreriusz; Msza o Misjonarzu nr 31, 33). Niektórzy z nich bronili wiary katolickiej (21.08: Pius X) i wiary w Bóstwo Jezusa Chrystusa (2.08: Euzebiusz z Vercelli), a także troszczyli się o wychowanie duchowieństwa (27.09: Wincenty a Paulo).

Kolekty o doktorach Kościoła mówią, że Bóg – źródło mądrości – przez tych świętych oświecił swój Kościół ich przykładem i nauką (2.01: Bazyli Wielki i Grzegorz z Nazjanzu; 20.08: Bernard), a zwłaszcza doprowadził go do głębszego poznania misterium zbawienia (18.03: Cyryl Jerozolimski). Mówią one także o teologii tych świętych mężów (21.04: Anzelm – odkrywał i rozgłaszał głębię Bożej mądrości; 30.07: Piotr Chryzolog był wybitnym głosicielem Słowa Wcielonego; 13.01: Hilary wytrwale głosił Bóstwo Chrystusa; 28.01: Tomasz z Akwinu dogłębnie poznał prawdy objawione; 29.04: Katarzyna Sieneńska, rozważając Mękę Pańską i służąc Kościołowi, płonęła miłością ku Bogu; 21.02: Piotr Damian stawiał Chrystusa na najwyższym miejscu; 27.06: Cyryl Aleksandryjski był niezłomnym obrońcą Bożego macierzyństwa NMP), o ich służbie Bogu (9.06: Efreem) i bliźnim (24.01: Franciszek Salezy), zwłaszcza ubogim (13.06: Antoni z Padwy), o wiernej służbie Kościołowi (21.01: Piotr Damian), o głoszeniu przez nich słowa Bożego (13.06: Antoni z Padwy), nazywając ich wprost nauczycielami wiary (4.04: Izydor; 25.05: Beda Czcigodny; 4.12: Jan Damascęński; 7.12: Ambroży; Msza wspólna nr 34). Z przymiotów szczególnych godne podkreślenia jest ich „żywe i głębokie umiłowanie Pisma Świętego” (30.09: Hieronim) i Krzyża (14.12: Jan od Krzyża), męstwo i wiedza (21.12: Piotr Kanizjusz), „duch rady i męstwa” (21.07: Wawrzyniec z Brindisi), niezwykła wymowa i męstwo w znoszeniu prześladowań (13.09: Jan Chryzostom), wielka wiedza i męstwo dla obrony wiary (17.09: Robert Bellarmin), głębokie poznanie Bożej prawdy (Msza wspólna nr 35) i umiejętność godzenia „ludzkiej mądrości z wiarą objawioną” (15.11: Albert Wielki).

Dziewice – jak zaznaczają kolekty – stały się godne nieba dzięki wiernej miłości i roztropności (27.01: Aniela Merici; 10.02: Scholastyka; 25.05: Maria Magdalena de Pazzi; 19.11: Salomea), naśladowaniu Jezusa Chrystusa (29.05:

Urszula Ledóchowska), życiu jedynie dla swego Oblubieńca i Kościoła (6.07: Maria Teresa Ledóchowska), pokornemu kroczeniu za krzyżem Chrystusa (1.09: Bronisława), pokorze (1.10: Teresa od Dzieciątka Jezus), czystości życia (24.07: Kinga; Msza wspólna nr 38), umiłowaniu ubóstwa (11.08: Klara) i surowej pokucie (23.08: Róża z Limy).

Pustelnicy i zakonnicy określani są przez kolekty jako ci, którzy na pustyni służyli Bogu z podziwu godną gorliwością (17.01: Antoni), odznaczyli się świętym (9.03: Franciszki Rzymianki) i niezwykle surowym życiem (13.07: Andrzej Świerad i Benedykt), nieskalaną czystością (21.06: Alojzy Gonzaga), pokorą (2.04: Franciszek z Pauli; 4.10: Franciszek z Asyżu; 2.11: Marcin de Porres; Msza wspólna nr 46), pokornym naśladowaniem Chrystusa (15.06: Jolanta), miłosierdziem (8.03: Jan Boży), zapałem misyjnym (23.11: Kolumban), spełniali dzieła miłosierdzia (17.06: Albert Chmielowski), byli opiekunami i ojcami sierot (8.02: Hieronim Emiliani), a także oddawali cześć Najświętszej Maryi Pannie (17.02: Siedmiu Założycieli Zakonu Serwitów). Z osobistych objawień, jakie otrzymali święci, zwraca się uwagę na objawienie tajemnicy nieba (23.07: Brygida).

Święci mężczyźni – jak zaznaczają kolekty – osiągnęli świętość dzięki rozszerzaniu prawdziwej wiary (16.08: Stefan), odrywaniu swego serca od radości doczesnych i dążeniu do wiecznych (4.03: Kazimierz) oraz dzięki odwróceniu się od zła (26.03: Dobry Łotr). U świętych kobiet podkreśla się ich gorliwość w „krzewieniu wiary i miłości” (17.07: Jadwiga Królowa), a szczególnie „zwiastowanie wielkanocnej radości” (22.07: Maria Magdalena), pełnienie dzieł miłosierdzia (16.10: Jadwiga Śląska), miłość do ubogich (16.11: Małgorzata Szkocka) i dostrzeganie i czczenie w nich Chrystusa (17.11: Elżbieta Węgierska) oraz miłość i cierpliwość (Msza wspólna nr 51)⁸.

3. Aspekty formalno-treściowe homilii hagiograficznej

Święty powinien być prezentowany jako istota ludzka, z którą możemy się w jakiś sposób identyfikować. Święty to człowiek współpracujący w swoim życiu z Bogiem⁹. W zależności od podejścia, kaznodzieja może nawiązać do postaci świętego na jeden z dwóch możliwych sposobów.

⁸ W. Głowa, *Teksty formularzy mszalnych źródłem przepowiadania homilijnego*, w: *Diligis Me? Pasce. Księga jubileuszowa dedykowana Biskupowi sandomierskiemu Wacławowi Józefowi Świerzawskiemu na pięćdziesięciolecie święceń kapłańskich 1949–1999*, Sandomierz 1999, s. 346, 370–374.

⁹ J.A. Wallace, *Przepowiadanie o świętych (część pierwsza)*, „Przegląd Homiletyczny” 5–6 (2001–2002), s. 89–93.

3.1. Święty jako wzorzec

Święty przedstawiony jest jako ten, kto pociąga innych poprzez swoją odpowiedź Bogu w nietypowy sposób, jako ten, którego mamy naśladować. W tym ujęciu homilista wzywa do naśladowania jakiejś cechy lub atrybutów świętego, które wywodzą się ze słów lub czynów Jezusa. Podejście to skupia naszą uwagę na świętym ze względu na to, co uczynił. Prawdą jest, że działał on w Chrystusie pod wpływem łaski Bożej, ale nacisk położony jest na jego odpowiedź Bogu.

3.2. Święty jako odzwierciedlenie Boga

W tym przypadku skupiamy uwagę na żywocie świętego nie ze względu na jego wzorcową wartość, ale ze względu na to jak w swojej przejrzystości odbija on twarz Boga. Tradycja katolicka także zajmuje stanowisko w tej sprawie: „Poprzez życie tych ludzi [świętych], którzy będąc współuczestnikami naszego człowieczeństwa, w sposób jednak doskonalszy przemieniają się według wzoru Chrystusowego (por. 2 Kor 3, 18), Bóg ukazuje ludziom naocznie swoją obecność i swoje oblicze. W nich do nas sam przemawia i daje nam znak Królestwa swego, do którego przemożnie pociągani jesteśmy, mając takie mnóstwo świadków (por. Hbr 12, 1) i takie potwierdzenie Ewangelii” (KK, nr 50).

Zatem żywoty świętych pozwalają nam zobaczyć twarz Boga, jakiś aspekt Jego cudownego i łagodnego oblicza. Poprzez świętych możemy ujrzyć Jego sylwetkę, ukazaną w pełni w Chrystusie, a w nich przeblyskującą ponownie nie tylko ludziom w przeszłości, lecz także przez wieki dla kolejnych pokoleń. W przybliżaniu żywotów świętych lub nawet w rozważaniu konkretnego wydarzenia z ich życia kaznodzieja może zadać pytanie: „Czy Bóg pokazuje tutaj swą twarz? Jaki ona ma wyraz?”. Z pewnością żywoty niektórych świętych ukazują jasno przymioty Boga: u Wincentego a Paulo widzimy miłość do biednych, u Alfonsa Liguoriego pasję nawracania grzeszników, u Jana od Krzyża jego tajemnice, u Filipa Neriego Boży uśmiech, u Teresy z Avili pragnienie ekstazy, u Teresy z Lisieux pokorę, u Jana Vianneya prostotę. Prawdą jest, że wszystkie te cechy zostały ukazane wybitnie w Jezusie, jednak żywoty świętych także są obrazami, które pokazują nam Boga. Z innego punktu widzenia te same żywoty mogą ukazać także inne cechy¹⁰.

Kazania o świętych można sprowadzić do trzech podstawowych form:

- a) kazania pochwalne na podstawie życiorysu świętego;

¹⁰ Tamże, s. 93.

- b) kazanie biograficzne z podkreśleniem typowej cnoty świętego i zastosowaniem do słuchaczy;
- c) kazanie zasadniczo moralne z odniesieniem do życia lub przykładu świętego (kazanie przykładowe).

4. Język kazania hagiograficznego – czyli jak mówić o świętych

- a) z prawdą i realizmem (w homiliach o świętych trzeba mówić z prawdą i realizmem, bez upiększającej apologetyki, ale i bez pomniejszania. Warto w tym celu sięgać po ich pisma, dzienniki czy wyznania. One ukazują ich zmagania się ze sobą, swymi wadami, otoczeniem, co budzi podziw dla świętego, zastanawia i w konsekwencji zachęca do naśladowania. Kaznodzieja nie musi uciekać się do fikcji, zmyśleń, legend, upiększeń, fantazyjnych interpretacji. Ma ukazać świętego w całej jego prawdzie)¹¹;
- b) biblijnie; homilia hagiograficzna musi wyrastać z tekstu biblijnego, musi być prawdziwym i rzeczywistym wyjaśnieniem tegoż oraz jego realizacji w życiu konkretnego świętego;
- c) w łączności z liturgią (homilia hagiograficzna podobnie jak każda homilia jest częścią liturgii eucharystycznej. Istotą metody homilii hagiograficznej jest więc umiejętne scalenie uroczystości świętego za sprawowanym misterium Eucharystii. Ma ona objawić Chrystusa żyjącego w swoich świętych)¹²;
- d) ciekawie (w interesującym mówieniu o świętych przychodzi z pomocą ikonografia. Dzieła sztuki są próbą odczytania tajemnicy danego człowieka. Zwrócenie uwagi na symbolikę obrazu, rzeźby, dewizy życiowej może być kluczem do spotkania z prezentowaną osobą)¹³;
- e) obrazowo, poprawnie językowo;
- f) z miłością (słuchacze chcą życzliwego spojrzenia, pochwały, dobrego słowa. Krzyk kaznodziejski i tłuczenie kamiennych tablic Dekalogu należy już do przeszłości. Obecny czas to czas ewangelicznego mówienia, w którym miłość decyduje o wszystkim)¹⁴;
- g) doceniać i wykorzystywać tradycję związaną z kultem świętych; jest ona wyrazem minionych pokoleń; odnajdziemy w niej pewne cechy

¹¹ K. Panuś, *Jak mówić o świętych*, dz. cyt., s. 131.

¹² Tamże, s. 133; zob. W. Świerżawski, *Homilia hagiograficzna w posoborowej odnowie życia chrześcijańskiego*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 2–3 (1979), s. 139–148.

¹³ K. Panuś, *Jak mówić o świętych*, dz. cyt., s. 134.

¹⁴ Tamże, s. 139.

- charakterystyczne świętego, które umknęły uwadze kronikarzy i naukowców. Trzeba docenić i wykorzystywać bogactwa tradycji hagiograficznej, która zawiera bezcenne dzieła kultury (literatura, muzyka i sztuka) zainspirowane przez świadectwo życia i nauczanie świętych¹⁵;
- h) pokazywać świętych jako fascynujących świadków Ewangelii, którzy szli przez własne życie po Chrystusowych śladach¹⁶.

Zakończenie

Kazanie o świętych ma się nie tylko słuchaczom podobać i ich wzruszać, lecz ma być dla nich pokarmem na trud życia, podnosić, pomagać, radować, wlewać nadzieję¹⁷. W kazaniu o świętych nie jest najważniejsza erudycja, ale wewnętrzne przekonanie kaznodziei oraz ukazanie ponadczasowego przesłania zawartego w nauczaniu i świadectwie życia danego świętego. Kazanie nie może być suchą relacją o życiu i dziełach, bo to słuchaczy nie przekona do uczenia świętego, a tym bardziej nie ośmieli do prośby o wstawiennictwo w intymnych sprawach lub poważnych kłopotach. Aby pokazać świętych w sposób nieszablonowy i ubogacający słuchaczy, trzeba sięgać do źródeł, czyli do ich własnych pism czy współczesnych im świadectw. W pismach wielkich świętych kapłani znajdują uzupełnienie swej wiedzy teologicznej, a wierni – inspirację do refleksji i decyzji¹⁸. W postaci i nauczaniu każdego świętego jest coś jedyne i niepowtarzalne, a zarazem coś, co każdy chrześcijanin może zastosować do własnego życia. Decyduje o tym nie kaznodzieja, ale słuchacz. Najważniejsze jest, aby homilia do takiej właśnie refleksji pobudzała i uświadamiała obecne w sercu każdego człowieka pragnienie świętości, i pomagała je zaspokoić. Kaznodzieje mają za zadanie towarzyszyć i pomagać wiernym w ich dążeniu do świętości, a nie narzucać im metody czy wzorce. Zachęcając do naśladowania świętych, trzeba przypominać, że naśladować to nie znaczy mechanicznie powtarzać gesty, czyny i słowa. Pokazując „atrakcyjność” i współczesność świętych, winni zachęcać do modlitwy wstawienniczej i do obierania ich za patronów. Skoro dziś często nadaje się dzieciom (na chrzcie świętym!) imiona bohaterów seriali, to znaczy, że twórcy telenowel są bardziej przekonujący niż kapłani mówiący o świętych¹⁹.

¹⁵ L. Gryglas, *Jak mówić o świętych? Kilka myśli spod ambony*, „Przegląd Homiletyczny” 7 (2003), s. 119.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ H. Pagiewski, *Kazania hagiograficzne*, „Materiały Problemowe” 21 (1988), nr 3, s. 116.

¹⁸ Tamże, s. 119.

¹⁹ Tamże, s. 120.

Bibliografia

- Głowa W., *Teksty formularzy mszalnych źródłem przepowiadania homilijnego*, w: *Diligis Me? Pasce. Księga jubileuszowa dedykowana Biskupowi sandomierskiemu Wacławowi Józefowi Świerzawskiemu na pięćdziesięciolecie święceń kapłańskich 1949–1999*, Sandomierz 1999, s. 346–380.
- Gryglas L., *Jak mówić o świętych? Kilka myśli spod ambony*, „Przegląd Homiletyczny” 7 (2003), s. 117–121.
- Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona w Lisieux 2 VI 1980 r.*, w: *Jan Paweł II o świętych Karmelu*, oprac. Cz. Gil, Kraków 1986.
- Kunzler M., *Liturgia Kościoła*, w: *AMATECA. Podręczniki Teologii katolickiej*, t. 10, Poznań 1999.
- Pagiewski H., *Kazania hagiograficzne*, „Materiały Problemowe” 21 (1988), nr 3, s. 110–118.
- Panuś K., *Jak mówić o świętych*, w: *Prawdy wiary w przepowiadaniu*, red. W. Przyczyna, Kraków 2002, s. 125–141.
- Świerzawski W., *Homilia hagiograficzna w posoborowej odnowie życia chrześcijańskiego*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 2–3 (1979), s. 139–148.
- Wallace J.A., *Przepowiadanie o świętych (część pierwsza)*, „Przegląd Homiletyczny” 5–6 (2001–2002), s. 79–93.
- Wallace J.A., *Przepowiadanie o świętych (część druga)*, „Przegląd Homiletyczny” 7 (2003), s. 123–142.
- Witczyk H., „*Świętość*” w *Nowym Testamencie – dar Ojca*, „Przegląd Homiletyczny” 7 (2003), s. 89–97.

Streszczenie

Kazanie hagiograficzne – czyli jak mówić o świętych dzisiaj

Homilie hagiograficzne i mowy o świętych sięgają pierwszych wieków chrześcijaństwa i są wzorem dla pokoleń kaznodziejów. Święci właściwie nigdy się nie starzeją i nie „przedawniają”. Wręcz przeciwnie: zawsze są ludźmi „jutra”, ludźmi ewangelicznej przyszłości człowieka i Kościoła, świadkami „świata przyszłego”. Z życiorysów świętych należy wydobywać wszystkie informacje, w tym ich własne świadectwa, które ukazują działanie Ducha Świętego, a przez niego zmartwychwstałego Jezusa w ich duszach. Równie ważne jest ukazywanie tych wymiarów ich życia i działalności (ból, cierpienie), w których najwyraźniej widać nowy (Jezusowy) model życia – właściwy dla ludzi należących już na ziemi do królestwa Bożego. Święci to Ewangelia już zrealizowana.

Summary

Hagiographic homilies – how to preach about the Saints today?

Hagiographic homilies and speeches about saints date back to the first centuries of Christianity and are a model for generations of preachers. Saints actually never get old or “outdated.” On the contrary: they are always people of “tomorrow”, people of the evangelical future of man and the Church, witnesses of the “world to come”. All information should be extracted from the lives of the saints, their own testimonies that show the action of the Holy Spirit and, through him, the risen Jesus in their souls. It is equally important to show the dimensions of their lives and activities (pain, suffering) in which the new (Jesus’) model of life is clearly visible – appropriate for people who already on earth belong to the Kingdom of God. Saints are the Gospel already realized.